

Mateusz Goliński

DZIEJE MIAST
PRASKICH
DO POCZĄTKU
XV WIEKU

Mateusz Goliński

DZIEJE MIAST
PRASKICH
DO POCZĄTKU
XV WIEKU

Kraków 2018

© Copyright by Mateusz Goliński, Wrocław 2018

Recenzent:

prof. dr hab. Rościsław Żerelik

dr hab. Grzegorz Myśliwski

Opracowanie redakcyjne:

Ewa Dąbrowska

Projekt okładki:

Paweł Sepielak

Wydanie publikacji zostało sfinansowane
przez Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego

ISBN 978-83-7638-981-3

KSIEGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel./faks: 12 431-27-43, 12 421 13 87
e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:

www.akademicka.pl

SPIS TREŚCI

WSTĘP	9
WPROWADZENIE	11
Polożenie – uwarunkowania osadnicze	11
Zaplecze	13
Praski Hrad.....	14
Wyszehrad.....	17
PODGRODZIE	19
Podgrodzie – zaplecze gospodarcze grodu	19
Podgrodzie praskie i osada wyszehradzka – skupiska osadnictwa protomiejskiego	23
Podgrodzie oczami archeologów	28
Podgrodzie – włości monarsze, możnowładcze i klasztorne	32
Żydzi.....	36
Niemcy i ich osady	39
Osadnictwo romańskie i kupcy	44
Kościoły na podgrodziu.....	46
Domy murowane.....	50
NARODZINY MIASTA PRASKIEGO	55
Początki reformy komunalnej – powstanie Starego Miasta	55
Nowe fundacje klasztorne.....	59
Kwestia przesunięcia skupiska niemieckiego	66
Nowe Miasto przy Świętym Gawle.....	71
Chronologia powstania gmin(y) i murów a wojna domowa	76
Kwestia ewentualnego zjednoczenia gmin i nowomiejska zabudowa.....	80

KSZTAŁTOWANIE SPECYFIKI STAREGO (WIĘKSZEGO) MIASTA	85
Zmiany w krajobrazie kulturowym.....	85
Sieć parafialna – stabilizacja czy zmiany?.....	90
Parafie a aspiracje mieszczańskie	93
Dzielnica żydowska	99
Ośrodek wymiany handlowej między Wschodem, Zachodem i Południem w XIII wieku	103
Prawo gości i dom kupców obcych.....	106
Immunitety podatkowe.....	109
Mennica i kapitał florencki	110
Debiut mieszczaństwa w życiu politycznym kraju	114
Rządy prawa czy prawo odwetu?	116
Gmina a organy władz miejskich.....	119
Wielki głód	126
Kancelaria, urzędy i służby miejskie.....	127
Prawo praskie – prawo norymberskie	133
 POCZĄTKI NOWEGO (MNIJSZEGO) MIASTA.....	137
Nowe założenie miejskie.....	137
Nowomiejskie fundacje	139
Jurysdykcja i samorząd nowomiejski.....	142
 KRYZYS SYSTEMU UWARUNKOWAŃ ZEWNĘTRZNYCH.....	147
W wirze walk o władzę w królestwie (1306-1310)	147
Relacje z monarchą i bunt jako próba powrotu do gry politycznej.....	156
 UKSZTAŁTOWANA WSPÓLNOTA STAROMIEJSKA I JEJ PROBLEMY	165
Napięcia religijne	165
Wierni a spór w obrębie duchowieństwa.....	167
Nowe kościoły i klasztory	169
Fundacje i patronat mieszczański	173
Niejednoznaczność polityki miejskiej Jana Luksemburskiego	179
Ratusz i rozwój instytucji samorządu	186
Źródła i cele finansowania samorządu.....	195
Pacyfikacja czy dyscyplinowanie?.....	198
Urządzenia handlowe i porządek w przestrzeni miejskiej.....	201
Zamykanie procesu przeobrażeń przestrzennych Starego Miasta	207

GOSPODARKA STEROWANA PRZYWILEJAMI	211
Handel i rzemiosło przez pryzmat statutów i przywilejów.	
Problem cechów i bractw.....	211
Prawo składu – w sieci wielkiego handlu.....	222
Rzeka a prawo składu na drewno, surowce budowlane	226
Partnerzy handlowi prażan, przywileje i przeszkody	228
NOWE MIASTO	239
Założenie Nowego Miasta	239
Realizacja nowomiejskiego planu.....	243
Wielki program fundacyjny Karola IV i jego kontynuatorzy	247
Rajcy i próba zjednoczenia miast praskich	252
Koncepcja funkcji gospodarczych Nowego Miasta.....	256
Dalsze tendencje w parcelacji terenów nowomiejskich.....	259
Wyszehrad.....	261
LEWOBRZEŻNY ZESPÓŁ OSADNICZY	263
Mniejsze Miasto – zmiany w ustroju i poszerzenie jurysdykcji.....	263
Hradczany.....	268
Przedmieścia w „mieście”	271
Gotycki zamek jako dominanta krajobrazu.....	275
ZEWNĘTRZNE UWARUNKOWANIA W FUNKCJONOWANIU METROPOLII.....	281
Miasta praskie w systemie politycznym, prawnym i finansowym monarchii.....	281
Miejskie siedziby rodziny panującej.....	290
Szlachta w mieście	295
Most Karola	297
Uniwersytet i szkolnictwo miejskie	300
Sieć kościelna i duchowieństwo.....	307
SPOŁECZNOŚĆ MIEJSKA	317
Zaplecze wiejskie i migracyjne. Cechy charakterystyczne społeczności wielkomiejskiej.....	317
Własność ziemska a feudalizacja patrycjatu, ambicje ponad stan.....	325
Przesilenia w stosunkach chrześcijańsko-żydowskich	333
Pomiędzy starą i nową pobożnością.....	340
Domy i czynsze.....	344

Podział kwartalny i organizacja militarna Większego Miasta	348
Niekończące się działania porządkowe.....	354
PROCESY ZMIAN	357
Od Jerozolimy do Betlejem – nowa pobożność a radykalni kaznodzieje....	357
Bohemizacja	365
Ewolucja ustroju władz miejskich i praktyka ich działania.....	370
Praska sceneria kryzysów panowania Wacława IV.....	382
Dekret kutnohorski.....	390
WYKAZ SKRÓTÓW BIBLIOGRAFICZNYCH.....	397
BIBLIOGRAFIA	399
SPIS TABEL.....	439
SPIS RYCIN	439
INDEKS OSOBOWY	449
INDEKS GEOGRAFICZNY.....	467

Chociaż badania związków Czech i Polski, a także dziejów naszych południowych sąsiadów, mają pradawną metrykę, w Polsce nie należą do najintensywniejszych. Kilka wybitnych wyjątków jedynie potwierdza tę regułę. Trudno bowiem uznać, że badania nad średniowiecznymi Czechami przeżywają rozkwit. Brakuje choćby nowej syntezy dziejów Czech, która miała ukazać się w zasłużonej serii Ossolineum. Ta sama uwaga dotyczy Pragi. Znajomość dziejów tej metropolii w Polsce jest odwrotnie proporcjonalna do zainteresowania i sympatii, jaką nie tylko historycy, ale i polscy turyści darzą stolicę Czech. Dwie historie Pragi wydane w Polsce (autorstwa czeskich historyków – Josefa Janačka i Karela Krejčiego) nie mają charakteru wnikliwych prac naukowych, mimo kompetencji zwłaszcza tego pierwszego uczonego. Uwzględnianie Pragi w badaniach porównawczych (np. Jerzego Piekalskiego) przybliżyła jej dzieje. Jednak w historiografii polskiej brakowało do tej pory profesjonalnej historii tego bardzo ważnego i zarazem pięknego miasta.

Książka profesora Mateusza Golińskiego, wybitnego znawcy dziejów miast i mieszczaństwa Europy Środkowej, wypełnia tę dotkliwą lukę. Autor napisał historię Pragi od jej zarania do początków XV wieku, gdy część niemieckiego mieszczaństwa zaczęła emigrować z tego miasta do Niemiec. Książka łączy elementy syntezy (...) z monografią. Rys ogólny i chronologicznie prowadzona narracja zostały podzielone problemowo, i to na wiele zagadnień. Autor nie- rzadko omawia szczegółowo ważne i sporne kwestie, odnośnie do których wyraża własne stanowisko. Widocznym dążeniem Golińskiego jest próba jak najpełniejszego ujęcia dziejów Pragi. Stąd mnogość zagadnień omówionych w książce. Autor położył nacisk na podział przestrzenno-prawny miasta. Praga, podobnie jak wiele dużych ośrodków w średniowieczu, składała się z kilku jednostek przestrzennych – odrębnych pod względem prawnym. Ten podział stał się podstawą konstrukcji książki.

Z recenzji dr. hab. Grzegorza Myślińskiego